

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék & Bibliatudomány minor
2017/18 őszi félév
Szerda 10:00-11:30, F/234

BBN-BIB-202, -HEB11-312, -VAL11-131:7; BBV-202.5; BMA-VALD-203.3; BMVD-202.5

Bevezetés a posztbiblikus és korai rabbinikus irodalomba

előadás

Buzási Gábor, Turán Tamás, Koltai Kornélia

A kurzus során a hallgatók tematikus előadások és forráselemzések révén alapvető ismereteket szerezhetnek a zsidó irodalom egyik meghatározó időszakának műveiről és azok eszme- és társadalomtörténeti háttéréről. A hellénizmus elterjedésével (i.e. 332-) új irányzatok és irodalmi formák jelentek meg, amelyek részben a bibliai műfajok folytatásainak tekinthetők, részben azonban görög-római irodalmi és eszmeáramlatok hatására alakultak. A korszak első felét jellemző sokféleségben a második jeruzsálemi Templom fennállása (i.e. 530 – i.sz. 70) garantált bizonyos egységet, a Szentély pusztulását követően pedig a kibontakozó rabbinikus hagyomány vált a zsidó irodalom legmeghatározóbb keretévé. A zsidó történelem ezen fordulatokkal teli korszakának irodalmába és részben eszmetörténetébe vezet be ez az előadás.

Az értékelés formája és szempontjai:

- Órai részvétel (10%)
- Kollokvium és írásbeli vizsga (90%)
  - o az előadásokon elhangzottak (30%)
  - o forrásismeret (30%)
  - o a szakirodalom ismerete (30%)

Tematika és kötelező olvasmányok:
(A rövidítések feloldása a lap alján)

1. Szeptember 13.

Misna – Turán Tamás

Forrásszöveg:

Berakhot traktátus 4-5. fejezet, in: Widder S. (szerk., ford.), *Misnajat. A Misna hat rendje, [I:] Zeraim*, Lugoj, 1937.

Kötelező irodalom:

D. Kraemer, „The Mishnah”, in: S. T. Katz (ed.), *The Cambridge History of Judaism, vol. IV: The Late Roman – Rabbinic Period*, Cambridge University Press, 2006, 299-315.

2. Szeptember 20.

Talmud és midrás – Turán Tamás

Forrásszövegek:

Berakhot traktátus V. Fejezet, 30b-31b (Soncino-fordítás, pl. <http://www.halakhah.com/rst/zeraim/01a%20-%20Brochos%20-%20a-31b.pdf>, pp. 118-123); *Mekilta de-R. Ishmael*, Bahodesh 7, ed. J. Z. Lauterbach, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1949, vol. 2, pp. 248-253.

Kötelező irodalom:

Blau Lajos, „Bevezetés”, in: Hevesi S. – Blau L. – Weisz M., *Etika a Talmudban*, Budapest, 1920, 43-80; M. D. H[err], s.v. „Midrash”, in: *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem: Keter, [1971], vol. 11, cols. 1507-1514.

3. Szeptember 27.

Bevezetés a második Templom korába: irányzatok, műfajok, kánon – Buzási Gábor

Kötelező irodalom:

Stemberger, G., *A zsidó irodalom története*, Budapest: Osiris, 2001, 27-61.

Ajánlott irodalom:

VanderKam 2001, 1-58.

4. Október 4.

A deuterokanonikus bibliai könyvek és az Aristeas-levél – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

„Aristeas levele Philokratéshez”, ford. Simon L. Z., in: Dörömbözi J. – Adamik T. (szerk.), *Apokrif levelek*, Budapest: Telosz, 1999, 5-27 (§ 1-186), 41-43 (§ 301-322).

Kötelező irodalom:

Soggin, J. A., *Bevezetés az Ószövetségbe*, Budapest: Kálvin, 1999, 451-495.
VanderKam 2001 81-85.

Ajánlott irodalom:

Xeravits G., *A deuterokanonikus könyvek. Bevezetés keletkezés- és irodalomtörténetükbe*, Pápa-Budapest: PPTA-L'Harmattan, 2008.

5. Október 11.

„Újraírt Bibliák” – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

Jubileumok könyve 1 & 11-23, ford. O. S. Wintermute, in: Charlesworth 2 (1985), 52-54, 78-102.

Kötelező irodalom:

Schürer-Vermes III.2 (1986), 308-331, 761-780 („Biblical Midrash”).

Ajánlott irodalom:

VanderKam, J. C., *The Book of Jubilees*, Sheffield Academic Press, 2001.

6. Október 18.

Apokaliptikus irodalom – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

Hénok könyve (1 Hénok / Etióp Hénok), § 37-71, 83-90, 91, 93, ford. Dobos K., in: Fröhlich I. – Dobos K., szerk., *Henok könyvei*, Piliscsaba: PPKE BTK, 2009, 63-104, 126-148, 154-158; vagy ford. E. Isaac, in: Charlesworth 1 (1983), 29-50, 61-72, 74-75.

Kötelező irodalom:

- 1) Isaac, E. in: Charlesworth 1 (1983), 5-12.
- 2) VanderKam 2001, 102-115.

Ajánlott irodalom:

Fröhlich I. – Dobos K. (szerk.), *Henok könyvei*, Piliscsaba: PPKE BTK, 2009.

7. November 8.

Philón és az alexandriai zsidó exegetikai hagyomány – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

Alexandriai Philón, *Mózes élete*, ford. Bollók J., Budapest: Atlantisz, 1994, 19-29 (I § 1-48), 88-112 (II § 8-140).

Kötelező irodalom:

Royse, J. R., „The Works of Philo”, in: A. Kamesar (ed.), *The Cambridge Companion to Philo*, Cambridge University Press, 2009, 32-64.

Ajánlott irodalom:

- 1) Alexandriai Philón *Jelentése a Gaius Caligulánál járt küldöttségről*, ford. Schill S., Uhrman I., Máriabesnyő-Gödöllő: Attraktor, 2010.
- 2) Alexandriai Philón, *Az óriásokról*, ford. Habon N. és mások, *Ókor* 15,2 (2016) 76-88.
- 3) Goodenough, E. R., *An Introduction to Philo Judaeus*, University Press of America, ²1986 (¹1940).
- 4) Schenck, K., *Bevezetés Philón életéhez és írásaihoz*, ford. Szabó X., Budapest: L'Harmattan, 2010.

8. November 15.

Josephus és a zsidó történetírás – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

Josephus Flavius, *Apión ellen, avagy a zsidó nép ősi voltáról*, ford. Hahn I., Budapest: Helikon, 1984 (második kiadás: Budapest: Attraktor, 2010), 5-15 (I 1-13), 69-92 (II 14-41).

Kötelező irodalom:

Feldman, L. H., „Josephus (CE 37 – c. 100)”, in: *The Cambridge History of Judaism, vol. III, The Early Roman Period*, Cambridge University Press, 1999, 901-921.

Ajánlott irodalom:

- 1) Josephus Flavius, *Apión ellen* (ld. fent).
- 2) Josephus Flavius, *A zsidók története*, ford. Révay J., Budapest: Európa, 1980 (és számos további kiadás)
- 3) Grüll T., *Áruló vagy megmentő? Flavius Josephus élete és művei*, Pozsony: Kalligram, 2010.

9. November 22.

A holt-tengeri tekercsek és a qumráni közösség irodalma – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

A közösség szabályzata (1QS), ford. Fröhlich I. in Fröhlich 2000, 140-161, vagy ford. Komoróczy G. in Komoróczy 1998, 45-82.

Kötelező irodalom:

Fröhlich 2000, 5-36 („Bevezető”).

Ajánlott irodalom:

- 1) Fröhlich 2000.
- 2) Komoróczy 1998.
- 3) Xeravits G., *Könyvtár a pusztában. Bevezetés a holt-tengeri tekercek nem-bibliai irodalmába*, Pápa-Budapest: PRТА-L'Harmattan, 2008.
- 4) Vermes G., *A qumráni közösség és a holt-tengeri tekercek története*, Budapest: Osiris, 1998.
- 5) Schürer-Vermes III.2, 380-469 („The Writings of the Qumran Community”).

10. November 29.

Targumok – Koltai Kornélia

Forrásszövegek (három változat a Genesis / 1Mózes 22. fejezetére):

- 1) Targum Onkelos:
Aberbach, M. - Grossfeld, B. (eds.), *Targum Onkelos to Genesis. A Critical Analysis Together With An English Translation of the Text (Based on A. Sperber's Edition)*, New York – Denver: Ktav Publishing House – Center for Judaic Studies, University of Denver, 1982, 128-132.
- 2) Targum Pseudo-Jonatán:
Maher, M. (transl., introd. and notes), *Targum Pseudo-Jonathan. Genesis* (The Aramaic Bible, vol. 1B), Edinburgh: T & T Clark, 1992, 77-81.
- 3) Targum Neofití 1:
Díez Macho A., *Neophyti I: Targum Palestinense ms. De la Biblioteca Vaticana, I* (Textos y Estudios „Cardenal Cisneros” de Instituto „Arias Montano”, C.S.I.C.), Madrid-Barcelona, 1968-78, 550-553.

Kötelező irodalom:

- 1) Wigoder, G. – Cecil, R. (eds.), *Encyclopaedia Judaica*, „Bible. Translations. Ancient Versions, Aramaic: the Targumim” szócikke (vol. 4.), pp. 841-850.
- 2) Egeresi László Sándor, „Targum, Targumim”, in: *Theologiai Szemle* 43 (2000/3), pp. 132–140 (<http://www.refteologia.sk/elstt.pdf>).

Ajánlott irodalom:

McNamara, M., „Interpretation of Scripture in the Targumim”, in: Hauser, A. J. – Watson, D. F., *A History of Biblical Interpretation, I: The Ancient Period* (Grand Rapid, Michigan – Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2003), pp. 167-197.

11. December 6.

Költészet és bölcsességi irodalom – Buzási Gábor

Forrásszövegek:

- 1) „Salamon bölcsessége”, in: *Deuterokanonikus bibliai könyvek. A Septuaginta alapján*, Budapest: Kálvin Kiadó, 1998, 42-61.
- 2) *Hálaadások / Magasztalások (Hodajot)*, ford. Fröhlich I. in Fröhlich 2000, 365-389 vagy ford. Komoróczy G. in Komoróczy 1998, 187-275.

Kötelező irodalom:

Schürer-Vermes III.1 (1986), 187-215 („Religious Poetry; Wisdom Literature”), 451-456 („Poetry” – Qumran Community), 559-566 („Epic Poetry and Drama”), 568-579 („The Wisdom of Solomon”).

Ajánlott irodalom:

- 1) *Salamon zsoltárai*, in: Szabó X., *Salamon zsoltárai. Bevezetés, fordítás, jegyzetek*, Budapest: L'Harmattan, 2009.
- 2) Mazzinghi, L., *A Bölcsesség útjai. Tanulmányok a Bölcsesség könyvéről*, Budapest: Sapientia Főiskola – L'Harmattan, 2016.

12. December 13.

Szerelmi regény és más hellénisztikus műfajok – Buzási Gábor

Forrásszöveg:

József és Aszeneth: Ókori regény József pátriárkáról és feleségéről, az egyiptomi Aszenethről, ford. Bolyki J., Kolozsvár: Koinónia, 2005, 42-95, vagy ford. C. Burchard in: Charlesworth 2 (1985) 202-238.

Kötelező irodalom:

Schürer-Vermes III.1, 546-555 („Joseph and Asenath”, „Testament of Job”), 563-566 („Ezekiel the Tragic Poet”).

Ajánlott irodalom:

- 1) Adorjáni Zoltán (bev., ford., jz.), *Jób testamentuma*, L'Harmattan, 2011.
- 2) Burchard, C. in Charlesworth 2 (1985) 177-201.
- 3) Schürer-Vermes III.1, 505-704.

Bibliográfia (többször előforduló vagy átfogó témájú művek)

Charlesworth, J. H. (ed.), *The Old Testament Pseudepigrapha*, 2 vols., Garden City: Doubleday, 1983, 1985 (= Charlesworth 1 [1983], 2 [1985]).

Collins, J. J. – Harlow, D. C. (eds.), *The Eerdmans Dictionary of Early Judaism*, Eerdmans, 2010.

Collins, J. J. – Harlow, D. C. (eds.), *Early Judaism: A Comprehensive Overview*, Eerdmans, 2012.

Freedman, D. N., *The Anchor Bible Dictionary*, 6 volumes, Yale University Press, 2008 (¹1992).

Fröhlich I., *A qumránai szövegek magyarul*, Piliscsaba, ²2000 (¹1998) (= Fröhlich 2000).

Komoróczy G., *Kiáltó szó a pusztában. A holt-tengeri tekercsek*, Budapest: Osiris, 1998.

Nickelsburg, G. W. E., *Jewish Literature Between the Bible and the Mishnah: A Historical and Literary Introduction*, Minneapolis: Fortress, ²2005.

Schürer, E. – G. Vermes – F. Millar – M. Goodman, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135)*, vol. III.1-2, Edinburgh: T&T Clark, 1986, 1987 (= Schürer-Vermes III.1, III.2).

Stone, M. E. (ed.), *Jewish Writings of the Second Temple Period*, Van Gorcum / Fortress, 1984.

VanderKam, J. C., *An Introduction to Early Judaism*, Grand Rapids / Cambridge: Eerdmans, 2001 (= VanderKam 2001).

A megadott irodalom nagy része megtalálható az Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék könyvtárában: <http://hebraisztika.hu/site/pageprocess.htm?id=528>